

Calla – Sdružení pro záchranu prostředí, z. s.

je jihočeský spolek, který se zabývá především ochranou přírody a energetikou. Věnuje se jak praktické ochraně přírody, tak i účasti v rozhodovacích procesech o ochraně přírody a krajiny. Prosazuje trvale udržitelnou energetiku s důrazem na obnovitelné zdroje a úspory. Je členem asociace ekologických organizací Zelený kruh, Sítě ekologických poraden ČR (STEP) a jihočeské Krajské sítě environmentálních center (KRASEC).

Calla se intenzivně zabývá ochranou a obnovou pískoven a prosazuje přírodě blízkou obnovu těžebních prostorů. Systematicky se věnuje ochraně biodiverzity a biologickému průzkumu v jihočeských pískovnách a donedávna pečovala o několik hnízdišť břehulí říčních v jižních Čechách.

Objevte svou pískovnu: www.calla.cz/objevtesvoupiskovnu – webové stránky o přírodovědně zajímavých pískovnách pro turisty, cyklisty, geocachery, fotografy a další přátele přírody.

Calla – Sdružení pro záchranu prostředí, z. s.
Fráni Šrámka 1168/35, 370 01 České Budějovice
Tel.: 384 971 930, 384 971 934
Fax: 384 971 939
E-mail: calla@calla.cz
Internet: www.calla.cz

Číslo účtu: 3202800544/0600
(chcete-li přispět na praktickou ochranu přírodovědně cenných pískoven, využijte variabilní symbol 222)

Břehule – mizející druh jihočeské krajiny

Rozšíření, ohrožení a ochrana

Břehule říční, naše nejmenší vlaštovka, se v jižních Čechách stala druhem zcela odkázaným na lidskou činnost. Její přítomnost závisí na vhodné péči o umělá hnízdiště, což jsou dnes nejen těžební prostory, ale i říční nábřeží, vyzděné břehy návesních rybníků a jiné antropogenní lokality. Jižní Čechy donedávna patřily k regionům s významnou hnízdní populací břehulí. Podrobné mapování hnízdišť v letech 1999, 2009 a 2019 však ukazuje, že břehule z jihočeské krajiny nečekaně rychle mizí.

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

© Calla, České Budějovice 2019

Autoři textu: Petr Heneberg, Olga Dvořáková & Jiří Řehounek • Autoři fotografií: Jan Ševčík, Jiří Řehounek & Martin Reiser • Příprava do tisku: Jiří Řehounek • Grafická úprava a sazba: Lenka Pužmanová • Počet stran: 4 • První vydání • Tisk: tiskárna KARMÁSEK • Vytlačeno na recyklovaném papíře • Náklad: 2 000 ks

Projekt byl podpořen grantem Ministerstva životního prostředí ČR. Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP ČR. Projekt byl podpořen Jihočeským krajem.

celých jižních Čech zjistili jedinou obsazenou kolonii břehulí v průmyslově těžené pískovně.

V letech 1999, 2009 a 2019 jsme provedli podrobné mapování hnízdicích břehulí, při němž bylo zkontrolováno nejméně 90 % potenciálních lokalit na území Jihočeského kraje. Zatímco v roce 1999 jsme zjistili 66 lokalit s koloniemi břehulí, v roce 2009 to bylo již jen 27 lokalit a v roce 2019 zbývalo na území jižních Čech pouhých 11 břehulemi obsazených lokalit. Jsme tedy na jedné šestině počtu hnízdišť oproti době před dvaceti lety.

Průměrná velikost kolonie na jihočeských lokalitách obsazených břehulemi činila 41 párů na kolonii. Zjištěná velikost kolonií je v porovnání s průměrem ČR výrazně nižší – údaj pro celou ČR hovoří o zhruba pětinásobné velikosti kolonií a setrvalém vzestupu jejich velikosti vlivem koncentrace těžebních aktivit do stále menšího množství rozsáhlých dobývacích prostorů.

Celkový počet břehulí v jižních Čechách jsme v roce 2019 odhadli na 454 hnízdních párů, což představuje pouze 2–5 % české populace tohoto druhu. Ještě v roce 2009 činila početnost jihočeských břehulí 2070 hnízdních párů, tehdy zhruba 12–15 % české populace, a roku 1999 zde hnízdilo dokonce 4875 párů. Úbytek břehulí v jižních Čechách je několikanásobně rychlejší než v okolních oblastech. K úbytku břehulí o desítky procent však dochází i v jiných částech České republiky a Evropy. Poslední zprávy dávají úbytek do souvislosti nejen s možnými problémy na zimovištích (sucho, lov), ale i s plošným používáním stále se měnícího spektra insekticidů při ošetřování polních kultur. Břehule

Břehule původně hnízdily v říčních březích, které každoročně strhávaly jarní povodně. O tato hnízdiště je však připravily regulace vodních toků, proto v nich dnes v České republice najdeme pouhých 3 % hnízdních párů břehulí. Na území Jihočeského kraje dokonce pravidelná říční hnízdiště zcela chybějí. Nově vzniklé břehové nátrže bývají v ČR rychle aktivitou příslušných Povodí rychle odstraňovány. Jednou z cest k účinné ochraně břehulí však samozřejmě zůstává revitalizace alespoň některých středně velkých vodních toků.

Populace břehulí říčních v Jihočeském kraji prošla po změně režimu radikální proměnou. Těžba ve většině malých pískoven skončila. Ve zbývajících těžebnách se stala častým problémem přílišná rychlost dobývacích prací, která neumožňuje nerušenou koexistenci druhu s postupující těžbou. Zároveň došlo ke koncentraci do několika málo zbývajících lokalit, což činí tento ptačí druh výrazně zranitelnějším. Situace došla tak daleko, že v roce 2019 jsme na území

je ptákem otevřené krajiny a hmyz létající nad poli a loukami představuje její hlavní zdroj potravy.

K zásadnímu posunu došlo i v tom, jaké lokality jsou břehulemi v jižních Čechách využívány. V roce 1999 se téměř všechna jihočeská hnízdiště nacházela ve stěnách udržovaných aktivní těžbou. V roce 2009 bylo šest z 31 hnízdišť udržováno cílenými zásahy nevládních organizací, státní správy a některých těžebních firem. Roku 2019 se téměř polovina hnízdišť nacházela v otvorech nábrežních zdí, čtvrtina lokalit byla ve stěnách kamenolomů, tedy v tzv. propláštěch a nadloží. Pouze dvě lokality byly udržovány cíleným managementem v bývalých pískovnách a jediná lokalita se nacházela v aktivní pískovně, tedy v biotopu, který v roce 1999 jihočeským hnízdištím břehulí bezkonkurenčně dominoval.

Údržba vhodných hnízdních stěn pro břehule má i širší význam pro ochranu přírody. Vytváří důležitý biotop využívaný desítkami druhů blanokřídlých, některými brouky, pavoukovci či ropuchou zelenou. Na rozsáhlejší hnízdní kolonie břehulí jsou vázáni vzácní dravci ostřížci lesní a ve starých norách hnízdí desítky dalších druhů ptáků.

Vlha pestrá

Kromě břehulí se v posledních letech v jihočeských pískovnách objevují také vlhy pestré. K hnízdění nepotřebují kolmé stěny, takže nejsou tak náročné na každoroční údržbu hnízdních lokalit. Neobejdou se však bez dostatečného množství velkého hmyzu, kterým se živí.

Místa výskytu břehule říční v Jihočeském kraji

Sčítání v roce 2019

Sčítání v roce 2009

Abychom mohli přírodu účinně chránit, potřebujeme o ní mít dostatek informací. Pokud proto objevíte hnízdiště břehulí říčních (ale i vlh pestrých), napište nám na adresu calla@calla.cz.